

Metaphorical Perceptions of Prospective Teachers about Concepts of School, Teacher and Student*

Nilay NEYİŞÇİ**, Özlenen ÖZDİYAR***

Received date: 26.09.2018

Accepted date: 30.03.2019

Abstract

Prospective teachers' (PT) qualities which they possess before preservice education certainly have positive effect on their teaching profession to be a well-equipped teacher. Consequently, it is necessary to identify their metaphors for creating an opportunity to work with a common cause. It is important that PT have knowledge of the basic concepts of education during pre-service training, because it will enable basic concepts to be perceived in the same way by stakeholders such as teachers, ministries and faculty. This will make it easier for all stakeholders to work in harmony on a common ground. For this reason, it is important to determine primarily the meanings of these concepts for the PT, in order to provide a conceptual integrity and to form a starting point for strengthening the future educational practices. The purpose of this study is to reveal the perceptions of PT about the concepts of "school, teacher and student" through metaphors and hereby to facilitate the evaluation of the perceptions of these concepts.

In this qualitative study, phenomenological design was used. The data gathered with an open-ended questionnaire were investigated with content analysis. In the results, 275 participants generated 494 valid metaphors. In "school", outstanding metaphors are supporting psycho-social development and security threat. In "teacher", featured metaphors are fulfilling the needs of students in affective and cognitive domains and restricting students' interest and ability. In "student", prominent metaphors are being enthusiastic for education and being reluctant.

Keywords: school perception, teacher perception, student perception, metaphor.

* A part of this study was presented as oral presentation at 3rd International Eurasian Educational Research Congress, 31 May-03 June 2016 (Muğla, Turkey).

** Hacettepe University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Ankara, Turkey; nilbasar@hacettepe.edu.tr

*** Hacettepe University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Ankara, Turkey; ozlenen@hacettepe.edu.tr

Öğretmen Adaylarının Okul, Öğretmen ve Öğrenci Kavramlarına İlişkin Metaforik Algıları*

Nilay NEYİŞÇİ**, Özlenen ÖZDİYAR***

Geliş tarihi: 26.09.2018

Kabul tarihi: 30.03.2019

Öz

Öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimleri sırasında kazandıkları nitelikler öğretmenlik mesleğine olumlu bir biçimde yansımaktadır. Bu nedenle öğretmen adaylarının donanımlı birer öğretmen olabilmeleri için öğretim hizmetinin niteliğinin artırılması önem taşımaktadır. Hizmet öncesi eğitim sırasında öğrencilerin eğitim ile ilgili temel kavramlar bilgisine sahip olması önemlidir, çünkü temel kavramların öğretmenler, bakanlık ve öğretim elemanları gibi paydaşlar tarafından aynı şekilde algılanmasına olanak sağlayabilecektir. Bu durum ise tüm paydaşların ortak bir zeminde uyum içinde çalışmasını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle öncelikle öğrencilerin temel kavramlara yükledikleri anlamların belirlenmesi, kavramsal bütünlüğü sağlayabilmek ve ilerideki eğitim uygulamalarını güçlendirmek için bir çıkış noktası oluşturması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı öğretmen adaylarının “okul, öğretmen ve öğrenci” kavramına ilişkin sahip oldukları algıları metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmak ve böylelikle eğitim sisteminin temellerini oluşturan bu kavramlara ilişkin algılarını çözümlmeyi kolaylaştırmaktır.

Bu çalışmada olgubilim deseni kullanılmıştır. Açık uçlu anket yoluyla toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda çalışmaya katılan 275 öğretmen adayı olumlu ve olumsuz anlam taşıyan geçerli 494 adet metafor üretmişlerdir.

Kavramlar ile ilgili öne çıkan olumlu ve olumsuz metaforlar şöyledir: Öğretmen adayları “okulu” hem psiko-sosyal gelişime destek olan hem de fiziki güvenliği tehdit eden bir yer olarak görmektedirler. Öğretmen adayları “öğretmeni” hem duyuşsal ve bilişsel alanda öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayan hem de öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini sınırlandıran bireyler olarak algılamaktadırlar. Öğretmen adaylarının bir kısmı “öğrenciyi” eğitim sistemine hevesle, bir kısmı ise isteksiz katılan bireyler olarak algıladıkları sonucuna ulaşmıştır.

Anahtar kelimeler: Okul algısı, öğretmen algısı, öğrenci algısı, metafor.

* Bu çalışmanın bir kısmı 3. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur, 31 Mayıs-03 Haziran 2016 (Muğla, Türkiye)

** Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara, Türkiye; nilbasar@hacettepe.edu.tr

*** Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara, Türkiye; ozlenen@hacettepe.edu.tr

1. Giriş

Okul, öğretmen ve öğrenci eğitim sisteminin en temel öğeleridir. Bu öğeler sistem içerisinde birbirleri ile dinamik bir etkileşim halindedirler. Bu etkileşimin niteliği eğitim sisteminin gelişmesinde rol oynamaktadır. Sistemin gelişmesinin ilk adımı etkili bir hizmet öncesi eğitimidir. Öğretmen adayları sistemin öğelerine ilişkin çeşitli deneyimler, algılar ve imajlara sahip olarak hizmet öncesi eğitime başlamaktadırlar. Bu nedenle, öğretmenlerin daha nitelikli yetiştirilmesi için, hizmet öncesi dönemden itibaren okul öğretmen ve öğrenci kavramlarına ilişkin algılarının çözümlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Metafor genellikle eylemi süslemeye yönelik bir söz sanatından ibaret sayılır ve bu anlamda dil ve dilin kullanımıyla ilgili gibi görünür (Yıldırım ve Şimşek, 2013) ama önemi bundan daha fazladır (Yalçın ve Erginer, 2012). Deneyimleri tanımlayan bir araç gibi işleyen metaforlar, bireyin bilinçaltındaki kavramları ortaya çıkaran, benzeşmeye dayalı bir yöntemdir (Neisser, 2003; Mahlios & Massengill-Shaw, 2010; Izadinia, 2016). Metafor kullanımı, bir şeyi daha aşina olduğumuz bir başka şey yardımı ile anlamamıza ve deneyimlememize yardımcı olur (Lakoff & Johnson, 2008; Zhao & Huang, 2008; Izadinia, 2016).

Öğretmen adaylarının eğitim ile ilgili temel kavramlara yükledikleri anlamlar ile ilgili çalışmalar, hem birer öğretmen adayı hem de öğrenci olmaları sebebiyle öğretmenlik mesleğine yönelik temel algıların ortaya çıkarılmasını sağlar, diğer taraftan da metaforlardan yola çıkarak ulaşılan sonuçlar, sonrasında ihtiyaç duyulan eğitim durumlarının daha etkili olarak öğretmen adaylarına sunulabilmesi için bir fırsat sağlar.

Eğitim alanyazınında öğretmen, öğrenci, yönetici, müfettiş ve okul kavramlarına ilişkin olumlu ve olumsuz algı ve tutum içeren çok farklı metafor çalışmaları olduğu görülmektedir (Töremen ve Döş, 2009; Nalçacı ve Bektaş, 2012; Yalçın ve Erginer, 2012, Gültekin, 2013; Altun ve Apaydın, 2013; Duru, 2015; Sezgin, Koşar, Koşar ve Er, 2017). Fakat alan yazında bu metaforların bütüncül bir bakış açısı ile birlikte çalışıldığı ve sentezlendiği, okulun farklı parçaları ile bir bütün olarak nasıl algılandığını saptamaya dönük çalışmaların yeterince yer almadığı saptanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Öğretme-öğrenme sürecinin doğasını anlama ve yansıtmada önemli bir rol oynayan metaforlar, düşünce ve duyguların içyüzünü anlama ve yansıtmaya imkanı sağlaması açısından, hizmet öncesi eğitimde kullanılabilir. Metaforik çalışmalar aday öğretmenlerin mesleki amaç ve öğretim ile ilgili fikirlerinin belirlenmesinin meslekteki çabaları, devamlılıkları ve adanmışlıkları ile ilgili bulgular sağladığını göstermektedir (McGrath, 2006; Leavy, McSorley, & Boté, 2007; Shaw & Mahlios, 2008; Thomas & Beauchamp, 2011; Izadinia, 2016). Bu araştırmanın amacı öğretmen adaylarının “okul, öğretmen ve öğrenci” kavramına ilişkin sahip oldukları algıları metaforlar aracılığıyla ortaya çıkararak eğitim sisteminin temellerini oluşturan bu kavramlara ilişkin algılarını çözümlenmeyi kolaylaştırmaktır. Aday öğretmenlerin algılarının belirlenmesi ile, hem eğitim fakültesi öğretim elemanlarının hem de geleceğin öğretmenlerinin öğretim-öğrenme sürecini planlamalarını kolaylaştırması beklenmektedir. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle, kavramlara atfedilen olumlu algıların pekiştirilmesi, diğer taraftan olumsuz algıların ise geliştirilerek düzeltilmesine imkan sağlanması beklenmektedir. Öğretmen adaylarının eğitim sisteminin öğelerine yükledikleri anlam değiştiğinde, öğretim sürecini planlamaları da etkilenecektir. Bu bağlamda, aday öğretmenlerin eğitime ilişkin kavramlar hakkındaki düşünceleri ve öğretim süreci ile ilgili motivasyonlarını incelemek, okul, öğretmen ve öğrenci algılarını anlamamıza ışık tutabilmesi ve görev yapan meslektaşlarına ve akademisyenlere, öğretmenlik mesleğinin algılanış şekline yönelik bilgi sunması umulmaktadır.

2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın desenine, çalışma grubuna ilişkin bilgilere ve verilerin elde edilerek işlenmesi sürecine yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli/ Deseni

Öğretmen adaylarının okul, öğretmen ve öğrenci kavramlarına ilişkin kullandıkları metaforları belirlemeyi amaçlayan bu araştırma, betimsel tarama modelinde, nitel bir araştırmadır. Veri toplama ve yorumlama sürecinde nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır.

Olgubilim deseni, günlük yaşamda farkındalık sahibi olduğumuz ama derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Patton, 2001; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Amaçlanan konuya ilişkin zengin bir içerik sunan metaforlar, özellikle nitel araştırmalarda ulaşılan karmaşık bilgilerin açık ve anlaşılır örüntülere dönüştürülmesinde oldukça kullanışlıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Metaforlar, öğretim yaklaşımları, okul ile ilgili inançlar, öğrenci ihtiyaçları ve aday öğretmenlerin okul deneyimleri gibi karmaşık pedagojik ve psikolojik kavramları anlamada çevirmen görevi üstlenebilirler (Miller, 1987). Metaforlar, aday öğretmenlerin bu deneyimlerini ve kişisel şemalarını farklı kavramlar ile çevirerek, öğretmen adaylarının öğrenci, okul ve öğretmen algılarını anlamada bir araç olarak kullanılabilir (Leavy, McSorley, & Boté, 2007, Thomson, 2016). Bireylerin karmaşık eğitimsel kavramlara ilişkin algılarını (okul-öğrenci-öğretmen ve bu kavramların birbirleriyle ve diğer eğitim kavramlarıyla ilişkileri gibi) metafor kullanımı yoluyla daha iyi ifade ettikleri görülmektedir (Thomson, 2016). Ayrıca metaforlar bireylere kendini ifade etmelerinde daha özgür olma fırsatı yaratmakta ve eğitimsel kavramlarla ilgili daha yaratıcı iletişim yolları üretmelerine yardımcı olmaktadır (Saban, 2004a).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 eğitim öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Pedagojik Formasyon Sertifika Programına katılan 275 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının branşlarına göre katılımcı sayıları sırası ile Biyoloji-Kimya 65, Psikoloji-Sosyoloji ve Felsefe 84, Aile ve Tüketici Bilimleri 37 ve Türk Dili ve Edebiyatı 89'dur. Öğretmen adaylarının lisans mezuniyet alanlarına göre dağılımları (sayısal 65, eşit ağırlık 121 ve sözel 89) grubun heterojen bir yapıda olduğuna işaret etmekle birlikte, toplanan verinin zenginliğini sağlamaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının eğitim programına ilişkin algılarını belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından açık uçlu anket formu hazırlanmıştır. Anket formunda öğretmen adaylarından "Okul... gibidir; çünkü...", "Öğretmen... gibidir; çünkü..." ve "Öğrenci... gibidir; çünkü..." cümlelerini tamamlamaları istenmiştir. Bir araştırma aracı olarak metafor kullanılan çalışmalarda "gibi" tanımlaması metaforun konusu ve metaforun kaynağı arasındaki ilişkiyi daha belirgin bir şekilde vurgulamak için kullanılmaktadır. Çalışma kapsamında "çünkü" bağlacına da yer verilerek, metaforun nedenine ilişkin yorumlamalarına derinlemesine ulaşmak amaçlanmıştır. Öğretmen adaylarının kendi ürettikleri metaforlar için bir gerekçe veya mantıksal dayanak sunmaları istenmiştir. Glucksberg'e göre (1998) metaforların çözümlenmesinde neden sorusu oldukça önemlidir. Çünkü kavramların üretilmesi için metaforlar tek başlarına bir anlam taşıyamaz. Bu yüzden neden veya niçin sorusunun sorulması aynı metaforlar için kişilerin bilinçaltında oluşturdukları farklı anlamların ortaya çıkarılmasında yardımcı olacaktır. Aynı metaforu üreten katılımcıların nedenleri birbirinden farklılık gösterebilir (Glucksberg, 1998). Bu çalışmada öğretmen adaylarının ürettiği metaforlar, nedenleriyle birlikte ele alınmış ve yorumlanmıştır. Çalışmada metaforların tercih edilmesinin nedeni öğretmen adaylarının okul,

öğretmen ve öğrenci kavramlarına yükledikleri anlamlar hakkında derinlemesine ve ayrıntılı bir bilgi sahibi olmaktır. Ayrıca, öğretmen adaylarına yapılandırılmış bir veri formu ile sınırlandırılmış bir görüş almak yerine, daha zengin bir içerik sunması, yaratıcı ve özgür olma fırsatı sağlaması nedeniyle tercih edilmiştir. Öğretmen adaylarına metafor çalışması ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmış ve gönüllük esasları dikkate alınarak yaklaşık 20 dakika süre verilmiştir. Doldurulan formlar doküman olarak araştırmanın veri kaynağını oluşturmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde kodlama, kategorilerin bulunması, verilerin kod ve kategorilere göre örgütlenmesi aşamalarından oluşan içerik analizi tekniği işe koşulmuştur. İçerik analizi araştırmanın kuramsal olarak çok açık ifade edilemediği veya daha derinlemesine bir analize ihtiyaç duyulduğu durumlarda gerçekleştirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu bağlamda katılımcıların görüşme formunda yer alan sorular ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlar ve sundukları nedenler dört aşamada analiz edilmiştir. Bunlar (1) kodlama ve ayıklama aşaması, (2) örnek metafor imgesi derleme aşaması, (3) kategori geliştirme aşaması ve (4) geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşamasıdır.

2.4.1. Kodlama ve ayıklama aşaması

Bu aşamada öncelikle katılımcılar tarafından üretilen metaforlar, daha sonra geriye dönük inceleme yapılırken kolay gruplama amacıyla alfabetik olarak sıralanmıştır ve katılımcıların formlarda belli bir metaforu net bir şekilde dile getirip getirmediğine bakılmıştır. Bu aşamada her katılımcının sunduğu metafor kodlanmıştır (örneğin, “mahkum”, “aile”, vb.). Ayrıca, herhangi bir metafor imgesini içermeyen kâğıtlar ile boş bırakılan kâğıtlar ayıklanmış ve veri kapsamından çıkarılmıştır. Bazı katılımcılar, bir metafor imgesini sunmak yerine, genel olarak, kavramlar ile ilgili kişisel düşüncelerini paylaşmıştır. Yine, bazı katılımcılar belli bir metafor imgesini dile getirdiği halde, söz konusu metafora ilişkin herhangi bir anlamlı gerekçe sunmamıştır. Bazı katılımcılar da birden fazla kategoriye ait özellikleri içeren metaforlar üretmiştir. Bu katılımcıların formları veri kapsamından çıkarılmış ve değerlendirmeye alınmamıştır.

2.4.2. Örnek metafor imgesi derleme aşaması:

Katılımcıların zayıf yapılı metafor imgelerini içeren kâğıtların veri kapsamından çıkarılmasından sonra, elde edilen geçerli metaforlar tekrar alfabetik sıraya göre dizilmiş ve ham veriler ikinci kez araştırmacılar tarafından ayrı ayrı gözden geçirilerek her metaforu temsil eden katılımcı kompozisyonlarından örnek metafor ifadeleri seçilmiştir.

Seçilen bir metafor ifadesinin çok uzun olduğu durumlarda, katılımcıların kendi sözcükleri ve anlatım dili korunarak metaforun sadece en önemli boyutları alıntılanmıştır. Alıntılanmayan sözcükleri, cümleleri veya paragrafları simgelemek için metafor ifadesinde yan yana üç nokta (...) kullanılmıştır. Ayrıca, katılımcılar, söz konusu metafor ifadesinin hemen yanında bölümü ve araştırmacılar tarafından verilen numara ile kodlanmış olarak tanımlanmıştır. Örneğin Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden katılımcı 3 için “Tde3” şeklinde kodlanmıştır.

2.4.3. Kategori geliştirme aşaması

Bu aşamada, üretilen metafor imgeleri incelenen kavramlara (okul, öğretmen, öğrenci) ilişkin sahip oldukları ortak özellikler bakımından irdelenmiştir. Bu işlem esnasında metafor imgesinin okul-öğretmen-öğrenci olgusunu nasıl kavramsallaştırdığına bakılmıştır.

Bu amaç için, katılımcılar tarafında üretilen her metafor imgesi metaforun konusu ve metaforun kaynağı arasındaki ilişki bakımlarından araştırmacılar tarafından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Daha sonra araştırmacılar tarafından metafor imgeleri sahip olduğu perspektif bakımından birlikte incelenerek, belli bir tema ile ilişkilendirilmiştir. Okul kavramına yönelik 256 katılımcının ürettiği 152 metaforda toplam 11 kategori, öğretmen kavramına yönelik 253 katılımcının ürettiği 169 metaforda toplam 10 kategori, öğrenci kavramına yönelik 244 katılımcının ürettiği 173

metaforda toplam 10 farklı kategori oluşturulmuştur. Bazı durumlarda aynı metaforlar, nedenleriyle birlikte yorumlandığında atfedilen anlamları farklılaştığı için farklı kategoriler içerisinde yer almıştır. Örneğin farklı katılımcıların kullandığı “haber spikeri” metaforu, yükledikleri anlamlar değerlendirildiğinde hem “işçi” hem de “yetersiz” kategorisinde kullanılmıştır.

2.4.4. Geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması

Bu araştırmaya özgü olarak, araştırma sonuçlarının geçerliğini sağlamak amacıyla iki önemli işlem gerçekleştirilmiştir: (1) Veri analiz süreci (özellikle de kavramsal kategorilere nasıl ulaşıldığı) detaylı bir şekilde açıklanmıştır. (2) Araştırmada elde edilen metaforlar her biri için onu en iyi temsil ettiği varsayılan bir örnek metafor imgesi ile derlenmiş ve bu metafor imgelerinin tümüne bulgular kısmında yer verilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, iç tutarlığa bakılmış, araştırmada ulaşılan toplam 31 kavramsal kategori altında verilen metafor imgelerinin söz konusu bir kavramsal kategoriyi temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla üç farklı uzman görüşüne başvurulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Uzmanlara metaforların sıralı olduğu liste ve kavramsal kategorilerin isimleri verilmiştir. Uzmanlardan metaforları, bu kavramsal kategoriler ile eşleştirmesi istenmiştir. Görüş birliği ve görüş ayrılıkları belirlenmesi için Miles & Huberman (1994) güvenilirlik denkleminde ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş birliği}}{[\text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı}] * 100}$) yararlanılmıştır. Uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun % 94 olduğu tespit edilmiştir. Bu değer .90 üzerinde olması güvenilirliğin yüksek düzeyde sağlanmış olduğunu göstermektedir.

3. Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın temel amacına uygun olarak öğretmen adaylarından toplanan verilerin çözümlenmesi doğrultusunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Öğretmen Adaylarının “Okul” Kavramına İlişkin Algıları

Öğretmen Adaylarının “Okul” kavramına ilişkin algılarını ortaya çıkarmak üzere 256 katılımcıdan 152 adet metafor değerlendirmeye alınmıştır. Bu metaforlar 11 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin ürettikleri kategori ve metaforlara ait bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. “Okul” kavramına ilişkin kategori ve metaforlar

Metafor Kategorisi	n	f	%	Metaforlar
Zorunluluk	9	37	14,45	İşkence, askeriye, hapisane, uzun yol, karargâh, iş yeri, kapalı kutu, çocuk esirgeme kurumu, zorunlu misafirlik
Tek tipleştirme	25	36	14,06	Saksı, fabrika, faşizm, fanus, ahır, köy, ulaşılamayan meyve bahçesi, hazır çorba, hapisane, konserve fabrikası, kalem, paketleme fabrikası, şirket, hayvan çiftliği, tımarhane, cam fanus, çerçeve, kalıp makinesi, anayasa, koğuş, havuz, kafes, orman kanunu, hücre, robot
Kaynak	21	30	11,72	Kütüphane, ağaç, bahçe, güneş, ağacın kökleri, çeşme, su, karpuz, ev, fabrika, sofrası, pastane, ekilecek toprak, bilgisayar laboratuvarı, konuşan kitap, gökkuşağı, hastane, buzdolabı, kalem kutu, elma, buz dağı
Aile	5	25	9,77	Yuva, ev, anne, ikinci ev, sığınak
Sosyallik	16	25	9,77	Kafe, arkadaş, kahkaha zamanı, çiftlik, orman, gökkuşağı, bahçe, akvaryum, yemek, stadyum, Facebook, tuhafiyeye dükkânı, tencere, şemsiye, misafir odası, renkli kalem
Geliştirme	15	24	9,38	Marangoz, merdiven, piramit, boş arazi, araba, uzun yol, tren, atölye, yeni ve farklı bir dünyaya açılan kapı, nehir yatağı, fabrika, kuaför, kapı kolu, doğa, Everest
Yaşam	21	23	8,98	Dünya, kasaba, orman, pizza, gelecek, orman, bahçe, soğuk bir tren garı, evren, otobüs, yönetici, yemek çadırı, hayat, futbol sahası, çok parçalı puzzle, ova, sirk, Pazar yeri, akvaryum, Nuh'un gemisi, tarla
Sorumluluk/işbölümü	10	19	7,42	Sahne, sirk, işyeri, tarla, kapalı kutu, hastane, gezegen, askeriye, fabrika, oyun
Rahatsız edici	14	17	6,64	Hastalık ve afet, kum saati, hapisane, tek kullanımlık kâğıt sabun, baş ağrısı, toplama kampı, kutu, kasıntı, eski sevgili, plastik damacana, beton yığını, acı kavun, bataklık, akvaryum,
Belirsiz	9	11	4,30	Perili köşk, bataklık, kapalı kutu, sonsuz orman, gemi, boş kutu, boncuk, labirent, kara delik
Baskı yaratma	7	9	3,52	Maraton, devlet güvenlik mahkemesi, hipodrom, despot işyeri, askeriye, atletizm yarışması, kulvar
Toplam	152	256	100	

Tablo 1 incelendiğinde öğretmen adaylarının ürettikleri metaforların en fazla zorunluluk, tek tipleştirme ve kaynak kategorisinde olduğu gözlenmektedir. Okul ile ilgili zorunluluk

kategorisinde (% 14,4) hapisane, askeriye, işyeri ve işkence gibi kavramlarla öne çıkan toplam 9 metafor ürettikleri görülmektedir. Bu kategori kapsamında öğretmen adaylarının okulu belirli bir saat sınırlaması içerisinde, uygun kıyafet zorunluluğu ile disiplinin hakim olduğu bir yer olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Öğretmen adayları ayrıca bu kategoride mekânsal ve zamansal zorunluluğa vurgu yapmaktadırlar.

Örneğin okulu zorunlu misafirlige benzeten bir katılımcı: *“gitmek istenilmeyen ama nezaket çerçevesinde mecburiyetten gidilen misafir gibi.”* (Tde34) olarak açıklarken;

Diğer bir katılımcı ise, askeriye metaforunu *“Gelmek zorunlu, yapmak zorunda olduğumuz görevler var”* (Bk6) diyerek açıklamıştır.

Okulu tek tipleştirme ile ilişkilendiren katılımcılar (% 14,06) başlıca; fabrika, fanus, hazır çorba, hapisane, konserve fabrikası, kalıp makinesi ve robot gibi kavramları içeren 25 metafor kullanmışlardır. Bu kategoride öğretmen adaylarının okulu bireysel farklılıkların göz ardı edildiği, ezbere dayalı, sınırlayıcı bir yer olarak algıladıkları görülmektedir. Öğretmen adayları, okulun öğrencilerin yeteneklerini göz ardı ederek kalıplara sokmaya çalıştığı üzerinde durmaktadırlar. Bu kategoriye ilişkin örnek katılımcı görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Okul kalıp makinesi gibidir, çünkü kişisel özellikleri göz önünde bulundurmaksızın kalıp bilgiler ve öğretim yöntemleri ile insanları tektipleştiren bir kurum olduğunu ve devlete memur yetiştirdiğini düşünüyorum.” (Atb32)

“Okul kalem gibidir, çünkü tek tip ve tek renk yazar, ortaya çıkan yazı bellidir.” (Psf53)

Öğretmen adaylarının okul ile ilgili kaynak kategorisinde (% 11,72) kütüphane, bahçe, güneş ve çeşme başta olmak üzere, toplam 21 metafor ürettikleri görülmektedir. Katılımcıların ürettikleri metaforların açıklamaları incelendiğinde okulu, öğrenme, başarılı olma, hayata yön verme, merak giderme kaynağı olarak algıladıkları görülmektedir. Öğretmen adayları okulu bilgiyi nerede kullanacaklarını öğrendikleri ve aydınlandıkları bir yer olarak görmekteyiz.

Örneğin okulu buzdolabı olarak tanımlayan bir öğretmen adayı, bunun nedenini *“her öğrenci ihtiyacı olanı kadar bilgiyi okuldan temin edebilmeli, acıktıkça dolabı açıp yemek almak gibi”* (Fel22) şeklinde açıklarken;

Diğer bir katılımcı *“Okul pastane gibidir, çünkü yeni ürünler, yeni tatlar yaratıp insanlara sunduğu için”* (Tde72) cümlesiyle açıklamıştır.

Genel olarak okul kavramına ilişkin kategoriler incelendiğinde, metaforların olumlu ve olumsuz anlamlar içerdikleri görülmektedir. Kaynak, aile, sosyallik, geliştirme, yaşam, sorumluluk/işbölümü kategorileri öğretmen adaylarının yarısından fazlası (%57,03) tarafından olumlu; zorunluluk, tek tipleştirme, rahatsız edici, belirsiz ve baskı yaratma kategorileri katılımcıların yarıya yakını (%42,97) tarafından olumsuz açıklamalar ile tanımlanmıştır. Okul kavramına ilişkin metaforlar incelendiğinde yarıdan fazlasının olumlu olduğu ancak atfedilen anlamlar açısından bakıldığında olumlu ve olumsuz metaforların nicelik olarak birbirine yakın olduğu görülmüştür.

3.2. Öğretmen Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin Algıları

Öğretmen Adaylarının “Öğretmen” kavramına ilişkin algılarını ortaya çıkarmak üzere 253 katılımcıdan 169 metafor değerlendirmeye alınmıştır. Bu metaforlar 10 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin ürettikleri kategori ve metaforlara ait bilgiler Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2. “Öğretmen” kavramına ilişkin kategori ve metaforlar

Metafor Kategorisi	n	f	%	Metaforlar
Kaynak	36	27,27	69	Ay, fide, ışık, kitap, pastacı, su pınarı, toprak, internet, dolu CD, kitap, mum, çiçek, ulvi varlık, garson, kuyudaki kova, ansiklopedi, ayakkabı ustası, bahçıvan, çiftçi, bilgisayar, anne-baba, vitamin, üzüm bağı, ağaç, resim, cevher, deniz, şarkı, yağmur, gökyüzü, dolmakalem yel spot lamba, çene, zeka küpü, ses, güneş
Rehber/ geliştiren	42	20,16	51	Yol gösteren, pusula, gözlük, oyun kurucu, Sokrates, silgi, heykeltıraş, marangoz, şapka, kaptan, bahçıvan, depo, danışman, otobüs şoförü, ormanlar kralı aslan, 11880, fener, harita, makine, teknik direktör, kılavuz, doktor, makinist, özel hareketçi, muavin, ışık kaynağı, rüzgar, aşçı, su çarkı, trafik işaretleri, navigasyon, işaret levhası, savaş komutanı, ok, seyis, iklim koşulları, doğal afet, kapı açan, kalemtraş, arkadaş, yıldız, kahraman
İşçi	29	16,21	41	Garson, kukla, oyuncu, kurulmuş saat, doktor, bahçıvan, çoban, bekçi, yönetici, müdür, kumanda, robot, sandalye, balıklara yem atan insan, pazarıcı, makine, patron, radyo, hakem, fabrika işçisi, iki renkli pudung, çiftçi, saat, haber spikeri, fabrika araçları, gardiyan, sistemin çarkı, miskin kedi, tezgahlar
Despot	12	12,65	32	Komutan, gardiyan, Profesör Snape, kral, komutan, yönetici, sirk sahibi, diktatör, çoban, patron, otorite, Adolf Hitler
Yetersiz	12	5,53	14	KPSSzede, bozuk saat, kuru ağaç, cep telefonu, haber spikeri, yüksek dağ, kapalı kutu, bezgin Bekir, mikrofon, papağan, ağaç, Hacivat-Karagöz
Aile	9	5,14	13	Dost, dikenli gül, anne-baba, baba, ebeveyn, anne, aile, ev sahibi, ev sahibi,
Tek tipteştiren	10	4,74	12	Kuaför, çoban, ağacın kökleri-gövdesi-yaprakları, kukla, mahkum, büyük balık, bankacı, robot, gardiyan, sirk eğitmeni
Adaletsiz	8	3,95	10	Vicdan, acı biber, cadı, umutsuz ev kadını, cellat, pazardan sebze seçen teyze, acımasız hemşire, hayal kırıklığı
Özverili	8	3,16	8	Sürpriz yumurta, tamirci, aşçı, usta, takım kaptanı, sabır taşı, kaya taşıyan, madenci
Sosyalleştiren	3	1,19	3	Aşçı, arkadaş, elektrik
Toplam	169	100	253	

Tablo 2 incelendiğinde öğretmen adaylarının ürettikleri metaforların en fazla kaynak, rehber/geliştiren ve iş gören kategorisinde olduğu görülmektedir. Öğretmen ile ilgili kaynak kategorisinde (% 27,27) ay, ışık, kitap, su pınarı, toprak, internet, vitamin, üzüm bağı, cevher, deniz, spot lamba ve güneş örneklerinin öne çıktığı, toplam 36 metafor ürettikleri gözlenmiştir. Bu kategori kapsamında öğretmen adaylarının öğretmeni bilgiye sahip olan ve bu bilgiyi çevresine ulaştıran kişi olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca öğretmen adayları bu kategoride, öğretmenin bilgiyi uygulamaya dönüştürme ve yeni bilgi üretme gibi özelliklerine vurgu yapmaktadır.

Örneğin öğretmeni toprağa benzeten bir katılımcı “*toprak bitkinin büyümesi için gerekli mineralleri ve ortamı bitkiye sağlar. Öğretmen de öğrencinin ihtiyacı olan bilgiyi öğrenciye sağlar.*” (Bk3) olarak açıklarken;

Diğer bir katılımcı “*Öğretmen çiftçi gibidir, çünkü ağaçları bilgi gıdası ile besleyerek, eleştirel düşünebilen, özgüvenli, sorumluluk sahibi öğrencilerin ağacın dallarında yeşermesini sağlar.*” (Tde52) diyerek açıklamıştır.

Öğretmen kavramını rehber/geliştiren kategorisi ile ilişkilendiren katılımcılar (% 20,16) yol gösteren, pusula, heykeltıraş, marangoz, kaptan, fener, harita, trafik işaretleri ve yıldız metaforları başta olmak üzere, toplam 42 metafor kullanmışlardır. Bu kategoride öğretmen adaylarının öğretmeni bir rol model olarak algıladıkları görülmektedir. Katılımcıların öğretmenleri, kendilerini gerçekleştirmeleri için bireysel farklılıklarını dikkate alan ve psiko-sosyal destek sağlayarak sınıf içi uyumu gerçekleştiren kişiler olarak gördükleri ortaya çıkmaktadır. Ek olarak öğretmen adayları öğretmenin uygun yöntemler ile bilgiye ulaşma yollarını etkin kullanan, lider olabilen bireyler olarak tanımladıkları görülmektedir.

Örneğin öğretmeni pusulaya benzeten bir katılımcı “*Öğretmen öğrencisine yol göstermektedir, fakat giderken nasıl gideceği, oraya mümkün olduğunca kolay ulaşabilmesi, öğrencinin kendini deneyerek, keşfederek bulması gereken bir durumdur*” (Bk17) şeklinde açıklarken;

Diğer bir katılımcı “*Öğretmen Sokrates’e benzer, çünkü bir öğrencinin içinde var olan bilgiyi ortaya çıkarmayı bilir. Yanlışların düzeltilmesinde etkilidir.*” (Bk36) diyerek açıklamıştır.

Öğretmen kavramını işçi kategorisi ile ilişkilendiren katılımcılar (% 16,21) başlıca; garson, kukla, oyuncu, kurulmuş saat, bekçi, kumanda, robot, makine, fabrika işçisi ve sistemin çarkı olmak üzere, toplam 29 metafor üretmişlerdir. Katılımcıların ürettikleri metaforların açıklamaları incelendiğinde öğretmenleri zorunlu olduğu için işini yapan, hazır bilgiyi mekanik bir şekilde öğrencilere aktaran, maaş için çalışan ve sistemin çarkı içerisinde yer alan bireyler olarak algıladıkları görülmektedir. Ayrıca öğretmen adayları öğretmeni belirli bir program kapsamında kalarak bilgiyi gerçek yaşam ile ilişkilendirmeyen, ezberci, bireysel farklılıkları dikkate almayan kişiler olarak algılamaktadırlar. Bu kategoriye ilişkin örnek katılımcı görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“*Öğretmen robot gibidir, çünkü derse gir, dersi anlat ve çık. Sadece istenilen komutu yerine getiren, insani özellikleri göz ardı eden birey.*” (Psf26)

“*Öğretmen radyo gibidir, çünkü dersini anlatıp giden sadece tek yönlü eğitim veren kişiler. Sadece sunuş yolu ile bilgi aktarır ve öğrencilerden dönüt alma gereği duymaz.*” (Psf55)

Genel olarak öğretmen kavramına ilişkin kategoriler incelendiğinde metaforların olumlu ve olumsuz anlam içerdikleri görülmektedir. Kaynak, rehber/geliştiren, aile, özverili, sosyalleştiren kategorileri öğretmen adaylarının yarısından fazlası (% 56,92) tarafından olumlu; işçi, despot, yetersiz, tek tipeştiren, adaletsiz kategorileri katılımcıların yarıya yakını (% 43,08) tarafından olumsuz açıklamalar ile tanımlanmıştır.

3.3. Öğretmen Adaylarının “Öğrenci” Kavramına İlişkin Algıları

Öğretmen Adaylarının “Öğrenci” kavramına ilişkin algılarını ortaya çıkarmak üzere 244 katılımcıdan 173 metafor değerlendirmeye alınmıştır. Bu metaforlar 10 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin ürettikleri kategori ve metaforlara ait bilgiler Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3. “Öğrenci” kavramına ilişkin kategori ve metaforlar

Metafor Kategorisi	n	f	%	Metaforlar
Gelişime açık	48	78	31,97	Uçan balon, bitki, çiçek, tohum, masum çocuk, yeni defter, çamur, boş kağıt, hamur, oyun hamuru, ağaç, kütük, ağacın meyvesi, kalıp, boş defter, bardak, meyve, yolcu, işlenmemiş plastik, kum, hammadde, boş kutu, kuş, kömür, boş bardak, beyaz kağıt, işlenmemiş mermer, günebakan, hasta, beyaz tahta, boş levha, yontulmamış odun, dolu defter, yeni doğmuş bebek, sebze, pusulasız denizci, saf ve berrak su, fidan, körebe oynayan çocuk, toprak, kalem, şemsiye, cisim, at, müşteri, pastacı yamağı, amaç, yağmur
Mecbur tutulan	15	39	15,98	Mahkum, er, asker, kurulu saat, yarış atı, köle, çalışan, esir, kevgir, “Tutunamayanlar”, taraftar, otobüs yolcusu, saatin akrebi, evcil hayvan, hamal, jokey
Tek tipleştirilen	22	30	12,30	Tutsak, makine, at, saat, sirkteki hayvan, koyun, akrep-yelkovan, ot, robot, boyama kitabı, çalışan, buz, fide, sürü, dinleyici, çiftlikteki hayvan, katip, esir, mahkum, ırgat, yarış aracı, böcek
Öğrenmeye istekli	18	22	9,02	Müşteri, yavru bir kedi, çocuk, balon, su, arı, aç çocuk, aşçı, tas, akvaryumdaki balıklar, filiz, bebek, bilgisayar kullanıcısı, mıknaş, uçlu kalem, ağaç, diş, izci
Pasif alıcı	19	22	9,02	Dolap, mahkum, işçi, kayıt cihazı, duvar, misafir, papağan, hard disk, boş defter, mevsimlik işçi, sandık, karınca, at, dolu sürahi, köle, makine, anten, çanta, 3110
İhtiyaç duyan	12	13	5,33	Çiçek, ağaç fidesi, bitki, açılmamış kitap, toprak, evren, orkide, umut, kayısı ağacı, köle, labirent, susuz
Mağdur	12	13	5,33	Robot, itaatkar, fakir, kobay, kurban, sömürülen, devlet memuru, çilekeş, geç yaşlı, yarış atı, eşek, mazlum
Özgün	12	12	4,92	Şirinler, böcek, sebze, futbolcu, yaprak (defter), pastacı, su, meyve, hayvan, doğa, gökkuşağı, kuş
Yetersiz	8	8	3,28	Garfield, yolunu kaybetmiş biri, kalabalık, ıvır zıvır, bir kısmı yanmış buğday başağı, yarış atı, telefon, ağustos böceği
Bencil	7	7	2,87	Nankör kedi, huysuz hasta, mikser, kaktüs, kurt, menfaatçi, kedi
Toplam	173	244	100	

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının ürettikleri metaforların en fazla gelişime açık, mecbur tutulan ve tek tipleştirilen kategorisinde olduğu görülmektedir. Öğrenci ile ilgili gelişime açık kategorisinde (% 31,97) bitki, tohum, yeni defter, oyun hamuru, ağaç, kalıp, hammadde ve boş levha gibi 42 metafor ürettikleri gözlenmiştir. Bu kategori kapsamında öğretmen adaylarının öğrenciyi aldıkları eğitim ile gelişerek hayata hazırlanması gereken bireyler olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Örneğin öğrenciyi hammaddeye benzeten bir katılımcı “*Öğrenci işlenmesi gereken bir hammaddedir. Alması gereken bilgiler, öğrenmesi gereken dersler vardır.*” (Psf44) olarak açıklarken;

Diğer bir katılımcı “*Öğrenci oyun hamuru gibidir; çünkü okula geldiğinde hayata dair pek çok bilgiyi öğrenerek ve kişiliğini, karakterini bularak ve geliştirerek çıkar. Onu şekillendiren eğitim hayatı ve eğitimcilerdir.*” (Atb4) şeklinde açıklamaktadır.

Öğrenci kavramını mecbur tutulan kategorisi ile ilişkilendiren katılımcılar (% 15,98) mahkum, er, kurulu saat, yarış atı, köle, kevgir, saatin akrebi ve hamal gibi 15 metafor kullanmışlardır. Bu kategoride öğretmen adaylarının öğrenciyi belli bir zaman ve mekan zorunluluğu içerisinde, esnekliği sağlanamayan, öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak düzenlenmekten yoksun bir eğitime mecbur tutulan bireyler olarak algıladıkları gözlenmektedir. Katılımcıların öğrencileri eğitim sürecinde etkin rol üstelenemeyen bireyler olarak gördükleri ortaya çıkmaktadır.

Örneğin öğrenciyi mahkuma benzeten bir katılımcı "*Okula bağlı kaldığı ve gidip gelmeye zorlandığı için*" (Bk5) şeklinde açıklarken;

Diğer bir katılımcı "*Öğrenci kurulu saate benzer; çünkü her gün aynı şeyleri yapması gerektiği için*" (Bk19) diyerek açıklamıştır.

Öğrenci kavramını tek tipleştirilen kategorisi ile ilişkilendiren katılımcılar (% 12,30) makine, saat, boyama kitabı, sürü, çiftlikteki hayvan ve katip gibi 22 metafor kullanmışlardır. Bu kategoride öğretmen adaylarının öğrenciyi toplum tarafından belirlenen bir sistem içerisinde kısıtlanmış, sisteme boyun eğen bireyler olarak algıladıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarının öğrenciyi bireysel farklılıkların dikkate alınmadığı bir sistem içerisinde, söz sahibi olmayan, kendilerine sunulana razı olarak uymak zorunda bırakılan bireyler olarak gördükleri ortaya çıkmaktadır.

Örneğin öğrenciyi boyama kitabına benzeten bir katılımcı "*Öğrencinin belirli bir potansiyeli vardır fakat eğitim sistemi içerisinde aksaklıklar potansiyeli gerçekleştirmesine izin vermez. Boyama kitabı sınırlar çizer, bunun dışına çıkılmasını reddeder.*" (Psf23) şeklinde açıklarken;

Diğer bir katılımcı "*Öğrenci koyun sürüsüne benzer; çünkü öğrenci dışında gerçekleştiren sisteme uymak zorunda oldukları için*" (Tde58) diyerek açıklamıştır.

Genel olarak öğrenci kavramına ilişkin kategoriler incelendiğinde, metaforların olumlu ve olumsuz anlamlar içerdikleri görülmektedir. Gelişime açık, öğrenmeye istekli, ihtiyaç duyan ve özgün kategorileri öğretmen adaylarının yarından fazlası (% 51,42) tarafından olumlu; mecbur tutulan, tek tipleştirilen, pasif alıcı, mağdur, yetersiz ve bencil kategorileri öğretmen adaylarının yarıya yakını (% 48,58) tarafından olumsuz açıklamalar ile tanımlanmıştır.

4. Tartışma ve Sonuç

Araştırma sonucunda çalışmaya katılan 275 öğretmen adayı olumlu ve olumsuz anlam taşıyan 494 metafor üretmişlerdir. Okul kavramıyla ilgili metaforların % 57'sinin olumlu, % 42'sinin olumsuz; öğretmen kavramıyla ilgili metaforların % 56'sının olumlu, % 43'ünün olumsuz ve öğrenci kavramıyla ilgili metaforların % 54'ünün olumlu, % 48'inin olumsuz olduğu görülmektedir.

Öğretmen adaylarının yarından fazlası okulu psiko-sosyal gelişime destek olan, yaşamın doğal akışı içerisinde sorumluluk ve işbölümü gibi özellikleri kazandırarak bireyi aydınlatan olumlu bir kavram olarak görürken; diğerleri ise okulu özgürlüğü kısıtlayan, politik baskı unsuru olan ve fiziki güvenliği tehdit edici özellikleri ile olumsuz olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Özgenel ve Gökçe (2019) ortaokul öğrencilerinin okul kavramına ilişkin algılarını inceledikleri çalışmalarında, koruyan, eğiten, sevgi ve eğlence yeri gibi üç olumlu, işkence gibi bir olumsuz kategori ile okulu tanımlamışlardır. Nalçacı ve Bektaş'ın (2012) çalışmalarında, katılımcıların okula ilişkin metaforları; otorite (13), olumsuz (57), yarış (7) ve biçimlendirici (36) gibi olumsuz anlamlar içeren kategorilere rastlanmaktadır. Benzer şekilde, Örucü'nün (2014) metaforlardan yola çıktığı çalışmasında okul; bireyi şekillendiren, davranış değişikliğine neden olan ve gereksiz bilgi aktarımı yapılabilen öğretim süreçlerinin bulunduğu bir yer olarak tanımlanmıştır.

Bu çalışmaya katılan öğretmen adaylarının yarından fazlası öğretmeni duyuşsal ve bilişsel alanda öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayan, fedakar, alanında yeterli, bilgiye ulaşma yollarına rehberlik

eden ve sağlıklı insan ilişkileri kurmaya teşvik eden olumlu bir kavram olarak görürken; diğerleri ise öğretmen kavramını öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini sınırlama, kendini geliştirmeye kapalı olma ve adil davranmama özelliklerinden dolayı olumsuz olarak algıladıkları sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde Saban'ın (2004b) 151 sınıf öğretmeni adayının "öğretmen" kavramına ilişkin metaforlarını incelediği araştırmasında, öğretmen aday öğrencilerin öğretmen algıları "bilginin kaynağı ve aktarıcısı", "öğrencileri şekillendirici ve biçimlendirici", "öğrencilerin bireysel gelişimlerini desteklemesi" ve "öğrencilere öğrenme sürecinde rehberlik etmesi" gibi metaforlar ile ifade edilmiştir. İlgili alanyazın incelendiğinde öğretmenlik mesleğine ilişkin araştırmacı, sanatçı, uygulayıcı, biçimlendirici, yol gösterici, fedakar, bilgi kaynağı ve gönüllü gibi kategorilere rastlanmıştır (Ryan ve Bourke, 2018; Ekici, Baş ve Kızılkaya, 2017). Öğretmene yüklenen anlamlar arasında bilgi kaynağı veya korku kaynağı gibi hem olumlu hem de olumsuz tanımlamalara da rastlanmaktadır (Egüz ve Öntaş, 2018).

Duru (2015) çalışmasında öğretmen adaylarının öğretmenleri "kültür aktarıcısı", "davranış mühendisi", "biçimlendirici", "bilgi sunan kişi" ve "yol gösterici" gibi metaforlar ile betimlediklerini vurgulamıştır. Arslan ve Karataş (2015) tarafından yapılan çalışmada ise pedagojik formasyon sertifika programına devam eden öğretmen adaylarının, öğretmen ile ilgili kavramsal kategorileri; anne-baba, öncü, özgecilik ve bilgi yayma olarak belirlenmiştir. Inbar (1996) çalışmasında, öğrencilerin yarısından fazlasının öğretmenlerini 'süper denetleyici' olarak (polis, büyük patron, yargıç) tanımladıklarını belirtmiştir. Inbar'a (1996) göre eğitimciler kendilerini genellikle olumlu, ilgili görürken, öğrenciler ise eğitimcileri denetime ve değerlendirmeye odaklı olarak görmektedirler. Eğitim ile ilgili düşünceleri inceleyen çalışmalar, aday öğretmenlerin bu kavramlara ilişkin şemalarının daha önceki eğitim davranışlarına dayalı olarak oluştuğunu göstermektedirler (Woolfolk Hoy & Murphy, 2001; Thomson, 2016). Yapılan çalışmalar ve bu çalışmanın bulguları incelendiğinde, olumsuz metaforlar, öğretmen adaylarının geçmiş öğrencilik deneyimlerine dayalı olması ve öğretmenlik yaşantılarının henüz başlamamış olması gibi nedenler ile ilgili olduğu düşünülebilir. Bu olumsuz algıların öğretmenlik mesleği deneyimleri sonrasında farklılaşabileceği göz önüne alınmalıdır ve olumsuz algıların değiştirilmesi için çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada yer alan öğretmen adaylarının yarıdan fazlası öğrenciyi eğitim sistemine hevesle katılan, yeni bilgiler öğrenme isteği olan, nicel ve nitel olarak sisteme farklılıklar getiren bireyler olarak tanımlarken, diğerleri ise isteksiz, sadece verilen bilgi ile yetinen, belli kalıplar içerisinde yetiştirilen bireyler olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Özdemir ve Erol (2015) pedagojik formasyon öğrencileri (n=192) ile öğrenci kavramına ilişkin algılarını belirlemek için yaptıkları çalışmada, "eşsiz kıymette hazine", "bilgiye aç" ve "işlenmeye hazır mücevher" gibi olumlu metaforlar ürettikleri ve öğrenciler hakkında görüşlerinin çok büyük bir kısmının olumlu olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Sezgin, Koşar, Koşar ve Er (2017) tarafından yapılan çalışmada, öğretmen metaforlarının önemli bir bölümünün öğrenciyi şekil verme, biçim verme, öğrenciyi yönlendirme ve bir kalıba sokma ifadeleri ile tanımlanması, bu çalışmada ortaya çıkan olumsuz metaforik algılarla örtüşmektedir.

Tüm katılımcıların "okul", "öğretmen" ve "öğrenci" kavramlarına atfettikleri anlamlar; öğretmen adaylarının bu kavramlara ilişkin algılarının çağdaş eğitim sistemimiz tarafından benimsenen yapılandırmacı yaklaşıma uygun olmadığını göstermektedir. Öğretmen adaylarının yarıya yakını; okula zorunluluk, tektipleştirme ve rahatsız edici gibi anlamlar yüklerken, öğretmene; işçi, despot ve yetersiz ve öğrenciyeye; mecbur tutulan, tektipleştirilen ve pasif alıcı anlamlarını yüklemişlerdir. Bunun yanı sıra, öğretmen adaylarının öğretmene ilişkin rehber, yol gösterici ve kaynak kişi olarak olumlu algıladıkları; öğrenciyi ise gelişime açık ancak mecbur tutulan kişiler olarak gördükleri belirlenmiştir. Bu durum yakın gelecekte öğretmenlik mesleğini icra etmesi beklenen öğretmen adaylarının, sisteme girmeden önce kendilerini öğrenci olarak tanımladıklarında olumsuz algılar geliştirdiklerini fakat kendilerini sistem içerisinde görev yapan kişiler olarak düşündüklerinde daha olumlu bir algıya sahip olduklarını göstermektedir. Hizmet öncesi eğitimleri öğretmen adaylarına istedik öğretmen davranışları ve olumlu tutum geliştirmelerinde

farkındalık yaratırken, lisans öncesi öğrencilik deneyimleri tersine bir deneyim yaşadıklarını düşündürmektedir. Öğretmen adaylarının çalışmada ele alınan eğitim ile ilgili temel kavramlara çağdaş eğitim sistemimizin gereklilikleri doğrultusunda anlamlar yüklemeleri beklenmektedir. Çalışma sonucunda ortaya çıkan bulgular düşündürücü olmakla birlikte, öğretimin niteliğinin artırılması için ele alınması gereken önemli bir konudur.

Bu araştırmanın öğretmen adaylarının tüm eğitim yaşantıları boyunca gözlemlediği tüm okul, öğretmen ve öğrenci örneklerinin bir sentezidir. Bu algıların bir kısmının olumsuz olduğu gözlenmiştir. Olumsuz algılar incelendiğinde demokratik olmayan eğitim ortamları, öğrenci ilgi ve gereksinimlerine göre öğretimin düzenlenmemesi, bireysel farklılıkların dikkate alınmaması, programlarda esnekliğin sağlanamaması, öğretmen merkezli öğretim yapılması ve fırsat eşitliğinin sağlanamaması gibi eğitim sistemimizin temel sorunları olarak algıladıkları görülmüştür. Geleceğin Türkiye'sinde sözü geçen sistemsel sorunların geride bırakılması eğitim fakülteleri ile Milli Eğitim Bakanlığı arasındaki uyum ile gerçekleştirilebilir. Bu uyumun sağlanmasındaki ilk adımı eğitim fakültelerinde atmak gerekmektedir. Buna yönelik olarak, öğretim elemanlarının özellikle öğretmenlik meslek bilgisi derslerinde yapılandırıcılığı temel olarak oluşturdukları demokratik ortamları sağlamaları, öğretmen adaylarının ilgi ve gereksinimlerine uygun bir öğretim planlamaları, disiplinlerarası bir anlayış ile esnek programlar düzenlemeleri, öğrencinin etkin bir katılımcı olmasını sağlamaları ve fırsat eşitliğini sunmaları önerilebilir. Zira öğretmen adayları sözü edilen düzenlemeleri eğitim fakültelerinde deneyimleyebilirlerse, öğretmen olduklarında da olumlu rol modellerinden öğrendiklerini uygulayanlar olacaklardır. Böylece okul, öğretmen ve öğrenci kavramlarına yönelik algılarımız istendik yönde artabilir.

Kaynaklar

- Altun, S. A., & Apaydın, Ç. (2013). Kız ve erkek öğretmen adaylarının "eğitim" kavramına ilişkin metaforik algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 19(3), 329-354.
- Arslan, D., & Karatas, Z. (2015). Mirror of prospective teachers' mind: metaphors. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 197, 1464-1471.
- Duru, S. (2015). A metaphor analysis of elementary student teachers' conceptions of teachers in student- and teacher-centered contexts. *Eurasian Journal of Educational Research*, 60, 281-300. doi: 10.14689/ejer.2015.60.16
- Egüz, Ş., ve Öntaş, T. (2018). Ortaokul öğrencilerinin "öğretmen" kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 79-91.
- Ekici, G., Baş, M. ve Kızılkaya, O. (2017). Öğretmen adaylarının "öğretmenlik mesleği" kavramına ilişkin algılarının belirlenmesi: Bir metafor analizi çalışması, *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(28), CCLXXXVIII-CCCXIII.
- Glucksberg, S. (1998). Understanding metaphors. *Current Directions in Psychological Science*, 7(2), 39-43.
- Gültekin, M. (2013). İlköğretim öğretmen adaylarının eğitim programı kavramına yükledikleri metaforlar. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 126-141.
- Inbar, D. (1996). The free educational prison: Metaphors and images. *Educational Research*, 38, 77-92.
- Izadinia, M. (2016). Student teachers' and mentor teachers' perceptions and expectations of a mentoring relationship: do they match or clash? *Professional Development in Education*, 42(3), 387-402.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.

- Leavy, A. M., McSorley, F. A., & Boté, L. A. (2007). An examination of what metaphor construction reveals about the evolution of preservice teachers' beliefs about teaching and learning. *Teaching and Teacher Education, 23*(7), 1217-1233.
- Mahlis, M., Massengill-Shaw, D., & Barry, A. (2010). Making sense of teaching through metaphors: A review across three studies. *Teachers and Teaching: Theory and Practice, 16*(1), 49-71.
- McGrath, I. (2006). Using insights from teachers' metaphors. *Journal of Education for Teaching, 32*(3), 303-317.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. California: Sage Publications.
- Miller, S. I. (1987). Some comments on the utility of metaphors for educational theory and practice. *Educational Theory, 37*, 219-227.
- Nalçacı, A., & Bektaş, F. (2012). Öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*(1), 239-258.
- Neisser, J. U. (2003). The swaying form: Imagination, metaphor, embodiment. *Phenomenology and the Cognitive Sciences, 2*(1), 27-53.
- Örücü, D. (2014). Öğretmen adaylarının okul, okul yönetimi ve Türk eğitim sistemine yönelik metaforik algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 20*(3), 327-358.
- Özdemir, T. Y., ve Erol, Y. C. (2015). Pedagojik Formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının okul, öğretmenlik ve öğrenci kavramlarına ilişkin algıları. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(4), 215-244.
- Ozgenel, M. & Gokce, B. D. (2019). Metaphorical analysis of the perceptions of the primary school students on the concepts of "School, teacher and principal", *International Online Journal of Educational Sciences, 11*(1), 100-122.
- Patton, Q. M. (2001). *Qualitative research: Evaluation methods*. California: Sage Publications.
- Ryan, M. & Bourke, T. (2018). Spatialised metaphors of practice: how teacher educators engage with professional standards for teachers, *Critical Studies in Education, 59*(2), 167-186.
- Saban, A. (2004a). Prospective classroom teachers' metaphorical images of selves and comparing them to those they have of their elementary and cooperating teachers. *International Journal of Educational Development, 24*, 617-635.
- Saban, A. (2004b). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının "öğretmen" kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2*(2), 131-155.
- Sezgin, F., Koşar, D., Koşar, S., & Er, E. (2017). Öğretmenlerin öğrenciye yönelik metaforlarının belirlenmesine ilişkin nitel bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32*(3), 600-611.
- Shaw, D. M., & Mahlis, M. (2008). Pre-service teachers' metaphors of teaching and literacy. *Reading Psychology, 29*(1), 31-60.
- Thomas, L., & Beauchamp, C. (2011). Understanding new teachers' professional identities through metaphor. *Teaching and Teacher Education, 27*(4), 762-769.
- Thomson, M. M. (2016). Metaphorical images of schooling: Beliefs about teaching and learning among prospective teachers from the United States displaying different motivational profiles. *Educational Psychology, 36*(3), 502-525.
- Toremen, F., & Dos, I. (2009). The metaphoric perceptions of primary school teachers on the concept of inspection. *Educational Sciences: Theory and Practice, 9*(4), 1999-2012.

- Woolfolk Hoy, A., & Murphy, P. K. (2001). Teaching educational psychology to the implicit mind. In R. Sternberg ve B. Torff (Ed.), *Understanding and teaching the implicit mind* (pp. 145-185). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Yalçın, M., & Erginer, A. (2012). Metaphoric perception of principals in primary schools. *Journal of Teacher Education and Educators*, 1(2), 229-256.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Genişletilmiş Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Zhao, H., & Huang, J. (2008). Interpreting metaphor in use by Mandarin teachers of English. *Polyglossia*, 15, 1-9.

Extended Summary

1. Introduction

School, teacher and student are the main concepts of the education system and they have the power to influence all other elements of the system. Therefore, the similar perceptions of the attributed meanings about these concepts are important for the stakeholders in the education system. Studies about attributed meanings of the preservice teachers on the basic concepts about education can reveal the perceptions about teaching profession. The consequences about the perceptions of these concepts on the basis of metaphors provide an opportunity to present the desired teaching – learning process more efficiently to the prospective teachers.

Metaphorical studies show that determining the opinions of prospective teachers about professional objectives and teaching provide findings related to their efforts, continuity and dedication in the profession (McGrath, 2006; Leavy, McSorley, & Boté, 2007; Shaw & Mahlios, 2008; Thomas & Beauchamp, 2011; Izadinia, 2016). The aim of this study is to facilitate the examination of the perceptions of prospective teachers on the concepts of “school, teacher and student” by revealing them through metaphors.

2. Method

This research is a qualitative research in the descriptive survey model. In the process of data collection and interpretation, phenomenological design was used. The study group consisted of 275 prospective teachers attending the Pedagogical Formation Certificate Program in Hacettepe University, Faculty of Education in 2015-2016 academic year. The data were collected through an open-ended questionnaire. In order to analyze metaphors with their reasons, the conjunction “because” was included in the questionnaire. In the analysis of the data, the content analysis technique was employed. The stages of data analysis of this research were: (1) coding and elimination, (2) sample metaphor composition, (3) developing categories and (4) validity and reliability.

3. Findings, Discussion and Results

It is observed that the metaphors produced by the prospective teachers about the school concept are mostly in the category of the necessity, uniformity and source. When the categories related to school concept are examined, it is seen that metaphors contain both positive and negative meanings. The categories of source, family, sociality, development, life source, responsibility/division of labor are defined positively more than half of the prospective teachers (57%), whereas the categories of obligation, uniformity, uncomfortable, uncertain and creating oppression are defined negatively nearly half of prospective teachers (43%). When the metaphors about school are considered, more than half of the metaphors are positive, when they were examined in terms of the meanings attributed, the rates of positive and negative metaphors were close to each other quantitatively. More than half of the prospective teachers perceive the school as a positive concept that supports the psycho-social development and enlightens the individual by providing the characteristics of responsibility and creates division of labor within the natural flow of life, since the rest of them define it to be negative in terms of restricting freedom, being an element of political pressure and threatening physical security.

It is noticed that the metaphors produced by the prospective teachers about the teacher concept are mostly in the category of the source, guide/developer and worker. When the categories related to teacher concept are examined, it is seen that metaphors express both positive and negative meanings. The categories of source, guide/developer, family, devoted and socializer are defined positively by more than half of the prospective teachers (57%), on the other hand the categories of worker, bully, incapable, making uniform and unfair are defined negatively by nearly half of prospective teachers (43%). More than half of the prospective teachers considered the teacher as a positive concept who meets the needs of the students in the affective and cognitive field, is self-

sacrificing and well-qualified, guides the ways of accessing information and encourages healthy human relations, whereas the rest of the prospective teachers perceive the teacher concept as negative because of their ability to limit their interests and abilities, to be reluctant to self-improvement and to act fairly.

It is seen that the metaphors of the prospective teachers about the student concept are frequently in the category of the eager for improvement, being obligated and uniformed. Generally, if the categories related to the student concept are examined, it is seen that metaphors contain positive and negative meanings. The categories of eager for improvement, deprived, unique are defined positively by more than half of the prospective teachers (51%), on the other hand the categories of being obligated, uniformed, passive learner, victim, incapable and self-centered are defined negatively by nearly half of prospective teachers (49%). According more than half of the prospective teachers in this study, the student is eager to participate in the education system, is willing to learn new information, and make a difference in the education system both qualitatively and quantitatively, while the rest of the prospective teachers perceive the student as reluctant, satisfied with only the given knowledge and with stereotypes.

The meanings that prospective teachers attributed to the concepts of school, teacher and student demonstrate that their perceptions regarding these concepts are inappropriate for the constructivist approach adopted by our modern education system. The results of this study reveal that the negative perceptions of prospective teachers about school, teacher and student concepts are mainly due to non-democratic educational environments, lack of instructional design according to student interests and needs, ignorance of individual differences, lack of flexibility in curriculum, teacher-centered teaching and inequality of opportunity.

Araştırma makalesi: Neyişçi, N., & Özdiyar, Ö. (2019). Öğretmen adaylarının okul, öğretmen ve öğrenci kavramlarına ilişkin metaforik algıları. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 50-67.